Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 25 februari 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Direktiv 80/987/EEG — Tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens — Tillämpningsområde — Utestående lönefordringar som innehas av sjömän som arbetar ombord på ett fartyg, vilket för tredjelands flagg — Arbetsgivare som har sitt stadgeenliga säte i detta tredjeland — Anställningsavtal som omfattas av lagen i samma tredjeland — Arbetsgivaren har försatts i konkurs i den medlemsstat där den har sitt faktiska säte — Artikel 1.2 — Bilaga, punkt II A — Nationell lagstiftning, enligt vilken betalning av sjömäns utestående lönefordringar endast garanteras i det fall då sjömännen har blivit kvarlämnade i utlandet — Skyddsnivån motsvarar inte den i direktivet”

I mål C-292/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Symvoulio tis Epikrateias (högsta förvaltningsdomstolen, Grekland) genom beslut av den 5 maj 2014, som inkom till domstolen den 13 juni 2014, i målet

Elliniko Dimosio

mot

Stefanos Stroumpoulis,

Nikolaos Koumpanos,

Panagiotis Renieris,

Charalampos Renieris,

Ioannis Zacharias,

Dimitrios Lazarou,

Apostolos Chatzisotiriou,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av ordföranden på tredje avdelningen L. Bay Larsen, tillika tillförordnad ordförande på fjärde avdelningen, samt domarna J. Malenovský, M. Safjan, A. Prechal (referent) och K. Jürimäe,

generaladvokat: P. Cruz Villalón,

* Rättegångsspråk: grekiska.

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Greklands regering, genom X. Basakou, I. Kotsoni och K. Georgiadis, samtliga i egenskap av ombud,

— Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av B. Tidore, avvocato dello Stato,

— Europeiska kommissionen, genom M. Patakia och J. Enegren, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 24 september 2015 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens (EGT L 283, s. 23; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 121).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Elliniko Dimosio (grekiska staten), å ena sidan, och Stefanos Stroumpoulis, Nikolaos Koumpanos, Panagiotis Renieris, Charalampos Renieris, Ioannis Zacharias, Dimitrios Lazarou och Apostolos Chatzisotiriou, å andra sidan. Målet rör en skada som motparterna i det nationella målet påstår sig ha lidit till följd av att direktiv 80/987 har införlivats felaktigt med nationell rätt.

Tillämpliga bestämmelser

Havsrättskonventionen

3 Förenta nationernas havsrättskonvention, som undertecknades i Montego Bay den 10 december 1982, trädde i kraft den 16 november 1994 (nedan kallad havsrättskonventionen) och ratificerades av Republiken Malta och Republiken Grekland den 20 maj 1993 respektive den 21 juli 1995. Den godkändes på Europeiska gemenskapens vägnar genom rådets beslut 98/392/EG av den 23 mars 1998 om Europeiska gemenskapens ingående av Förenta nationernas havsrättskonvention av den 10 december 1982 och avtalet av den 28 juli 1994 om genomförande av del XI i denna konvention (EGT L 179, s. 1, och rättelse i EGT L 132, 1999, s. 28).

4 I artikel 91.1 i havsrättskonventionen föreskrivs följande:

”Varje stat skall fastställa villkoren för att dess nationalitet skall tillerkännas fartyg, villkoren för fartygs registrering inom dess territorium samt villkoren för rätten att föra dess flagg. Fartyg har den stats nationalitet vars flagg de äger rätt att föra. Det måste föreligga ett verkligt samband mellan staten och fartyget.”

5 Artikel 92 i havsrättskonventionen har rubriken ”[f]artygs status”. I dess artikel 92.1 föreskrivs följande:

”Fartyg skall segla under endast en stats flagg och vara underkastade denna stats exklusiva jurisdiktion på det fria havet utom i undantagsfall, varom uttryckligen stadgas i internationella fördrag eller i denna konvention. …”

6 Artikel 94, med rubriken ”[f]laggstatens skyldigheter”, i havsrättskonventionen har följande lydelse:

”1. Varje stat skall med avseende på administrativa, tekniska och sociala frågor utöva faktisk jurisdiktion och kontroll över fartyg som för dess flagg.

2. Varje stat skall särskilt

…

b) åta sig jurisdiktion enligt nationell rätt över varje fartyg som för dess flagg samt över dess befälhavare, övrigt befäl och manskap med avseende på administrativa, tekniska och sociala frågor rörande fartyget.

…”

Romkonventionen

7 I artikel 3.1 i konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980 (EGT L 266, s. 1) (nedan kallad Romkonventionen), föreskrivs följande:

”På ett avtal tillämpas den lag som parterna har valt. …”

8 I artikel 6 i Romkonventionen föreskrivs följande:

”1. Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas val av tillämplig lag i ett anställningsavtal inte medföra att den anställde berövas det skydd som tillförsäkras honom enligt tvingande regler i den lag som enligt punkt 2 skulle tillämpas om inget lagval gjorts.

2. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett anställningsavtal i avsaknad av lagval enligt artikel 3 vara underkastat

a) lagen i det land där den anställde vid fullgörande av avtalet vanligtvis utför sitt arbete, även om han tillfälligt är sysselsatt i ett annat land, eller

b) om den anställde inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, lagen i det land där det verksamhetsställe genom vilket han anställdes är beläget,

om det inte av de samlade omständigheterna framgår att avtalet har närmare anknytning till ett annat land, i vilket fall avtalet skall vara underkastat lagen i det landet.”

9 I artikel 10 i konventionen har rubriken ”[d]en tillämpliga lagens räckvidd”. I dess artikel 10.1 föreskrivs följande:

”Den lag som är tillämplig på avtalet enligt artiklarna 3–6 och 12 i denna konvention skall reglera särskilt

a) avtalets tolkning,

b) dess fullgörelse,

c) följderna vid avtalsbrott, däribland uppskattning av skada i den mån sådan uppskattning regleras av rättsregler, dock endast inom ramen för de befogenheter som tillkommer domstolen enligt dess processuella regler,

d) olika sätt att få förpliktelserna att upphöra, samt preskription och andra rättighetsförluster som följer av utgången av en frist,

e) följderna av avtalets ogiltighet.”

Direktiv 80/987

10 Med hänsyn till den tidsperiod då omständigheterna i det nationella målet ägde rum, ska det, såsom den hänskjutande domstolen mycket riktigt har påpekat, hänvisas till bestämmelserna i direktiv 80/987 i den version som gällde före de ändringar som infördes genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/74/EG av den 23 september 2002 (EGT L 270, s. 1). Direktiv 80/987 har numera upphävts och ersatts av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/94/EG av den 22 oktober 2008 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens (EUT L 283, s. 36).

11 I de första till fjärde skälen i direktiv 80/987 anges följande:

”Det är nödvändigt att skydd upprättas för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens, särskilt för att garantera betalning av deras utestående fordringar, samtidigt som hänsyn måste tas till behovet av en välbalanserad ekonomisk och social utveckling inom gemenskapen.

Det finns fortfarande skillnader mellan medlemsstaterna beträffande omfattningen av skyddet för arbetstagarna i detta avseende och ansträngningar bör göras för att minska dessa skillnader som kan ha direkt betydelse för den gemensamma marknadens funktion.

Tillnärmningen av lagstiftningen på detta område bör därför främjas samtidigt som det sker en fortlöpande förbättring i enlighet med artikel 117 i fördraget.

På grund av det geografiska läget och näringsverksamhetens struktur i området avviker arbetsmarknaden på Grönland fundamentalt från övriga områden inom gemenskapen.”

12 I artikel 1 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Detta direktiv skall tillämpas på arbetstagares fordringar på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden gentemot arbetsgivare som är att anse som insolventa enligt artikel 2.1.

2. Medlemsstaterna får undantagsvis utesluta fordringar från vissa kategorier av arbetstagare från tillämpningsområdet för detta direktiv på grund av den speciella arten av arbetstagarnas anställningsavtal eller anställningsförhållanden, eller på grund av att det finns andra former av garanti som ger arbetstagarna ett skydd motsvarande det som skall finnas enligt detta direktiv.

De kategorier av arbetstagare som avses i föregående stycke är upptagna i bilagan.

3. Detta direktiv skall inte gälla för Grönland. Detta undantag skall omprövas, om arbetsmarknadsstrukturen i området utvecklas.”

13 Förteckningen i punkt II i bilagan till direktivet avser ”[a]rbetstagare som omfattas av andra garantiformer”. Vad gäller Republiken Grekland omfattar den förteckningen ”[b]esättningen på sjögående fartyg”.

14 I artikel 2 i direktiv 80/987 föreskrivs följande:

”1. Såvitt gäller detta direktiv skall en arbetsgivare anses vara insolvent

a) när en ansökan har inlämnats om att det i enlighet med respektive medlemsstats lagar och andra författningar skall inledas ett förfarande som innebär att arbetsgivarens tillgångar tas i anspråk för att kollektivt tillgodose borgenärernas fordringar och som gör det möjligt att ta hänsyn till fordringarna enligt artikel 1[.1],

b) när den enligt dessa lagar och andra författningar behöriga myndigheten

— antingen har beslutat att inleda förfarandet,

— eller har fastställt att arbetsgivarens företag eller verksamhet definitivt har upphört och att befintliga tillgångar är otillräckliga för att förfarandet skall kunna inledas.

2. Detta direktiv berör inte medlemsstaternas nationella lagar beträffande definitionen av termerna ’arbetstagare’, ’arbetsgivare’, ’lön’, …”

15 Det föreskrivs i artikel 3.1 i direktivet att ”[m]edlemsstaterna skall … vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att garantiinstitutioner garanterar betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för tiden före ett visst datum.”

16 Artikel 5 i direktivet har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall införa detaljerade bestämmelser för garantiinstitutionernas organisation, finansiering och verksamhet, i överensstämmelse med framför allt följande principer:

…

b) Arbetsgivarna skall bidra till institutionernas finansiering om den inte fullgörs helt av offentliga myndigheter.

c) Institutionernas ansvar skall bestå oberoende av om förpliktelserna att bidra till finansieringen har uppfyllts eller inte.”

Grekisk rätt

17 Direktiv 80/987 har införlivats genom lag 1836/1989 och presidentdekret 1/1990 (FEK A’ 1), som utfärdades med stöd av bestämmelserna i den sistnämnda lagen.

18 I artikel 29 i lag 1220/1981, genom vilken lagstiftningen rörande det organ som förvaltar hamnen i Pireus (FEK A’ 296) kompletterades och ändrades, föreskrivs följande:

”1. I det fall grekiska sjömän som tjänstgör på grekiskflaggade fartyg eller utländska fartyg som är anslutna till försäkringskassan för sjömän [Naftiko Apomachiko Tameio], blir kvarlämnade i utlandet och fartygets ägare inte iakttar de tillämpliga löne- och matbestämmelserna

a) ska försäkringskassan för sjömän från sin ’sjuk- och arbetslöshetskassa’ utbetala ett belopp som högst motsvarar lön i tre månader, vilken ska beräknas med hänsyn till grundlönen och de ersättningar som ännu inte har utbetalats, såsom de definieras i kollektivavtalen. Sjömännen transporteras hem av sjömanshemmet i enlighet med de tillämpliga bestämmelserna och skäliga resekostnader ersätts.

…

2. Förfarandet i punkt 1 är inte obligatoriskt för en sjöman som föredrar att uppfylla sina avtalsförpliktelser. Om en sjöman emellertid har uppburit kostnaderna för att transporteras hem eller har accepterat den biljett som har erbjudits medför detta att sjömannens anställningsavtal hävs automatiskt ’på grund av att fartygets ägare har lämnat kvar sjömannen i utlandet’ …

…

5. Utbetalningen av beloppet i punkt 1 medför att motsvarande fordringar som följer av anställningsförhållandet upphör. Eventuella innestående belopp utbetalas till sjömännen av deras arbetsgivare eller av den som tillsammans med arbetsgivaren är ansvarig för detta.

…”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

19 Motparterna i det nationella målet, grekiska sjömän som är bosatta i Grekland, ingick den 14 juli 1994 i Pireus (Grekland) avtal med Panagia Malta Ltd (nedan kallat Panagia Malta) – ett bolag med stadgeenligt säte i Valletta (Malta) – om att arbeta ombord på ett maltesiskflaggat kryssningsfartyg som ägdes av det bolaget. Anställningsavtalen innehöll en klausul, i vilken det föreskrevs att avtalen omfattades av maltesisk rätt.

20 På grund av ett förordnande om kvarstad hade fartyget inte kunnat lämna hamnen i Pireus sedan september år 1992, men skulle hyras ut under sommaren år 1994. Motparterna i det nationella målet begärde att de ovannämnda avtalen skulle hävas den 15 december 1994, eftersom de inte hade uppburit sin lön under perioden efter det att de hade anställts och då de under den perioden befann sig på fartyget i väntan på att det skulle hyras ut, vilket i slutändan inte skedde.

21 Monomeles Protodikeio Peireos (domstol i första instans med ensamdomare i Pireus) fastställde genom avgörande 1636/1995 att Panagia Malta till motparterna i det nationella målet skulle utbetala belopp motsvarande deras lön, matkostnaderna på fartyget, semestertillägg och avgångsvederlag, jämte ränta.

22 Till följd av ytterligare förordnanden om kvarstad såldes det aktuella fartyget på auktion den 7 juni 1995. Under samma år försattes Panagia Malta i konkurs av Polymeles Protodikeio Peireos (domstol i första instans i Pireus). Motparterna i det nationella målet fick inte någon betalning i samband med konkursförfarandet trots att de hade anmält sina fordringar, eftersom det vid den tidpunkten inte fanns några realiserbara tillgångar.

23 Motparterna vände sig således till arbetsförmedlingen (Organismos Apascholisis Ergatikou Dynamikou) för att komma i åtnjutande av skyddet för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens. De beviljades inte det skyddet, eftersom de – i egenskap av sjöman täckta av en annan form av garanti – varken omfattades av tillämpningsområdet för direktiv 80/987 eller presidentdekret 1/1990.

24 Den 11 oktober 1999 väckte motparterna i det nationella målet talan vid Diokitiko Protodikeio Athinon (förvaltningsdomstol i första instans i Aten) och yrkade i första hand att det skulle slås fast att den grekiska staten är ansvarig för att inte i enlighet med direktiv 80/987 ha säkerställt tillgång till en garantiinstitution, eller i avsaknad av en sådan, för att inte ha säkerställt ett skydd motsvarande det som ska finnas enligt nämnda direktiv, för en besättning på sjögående fartyg.

25 Diokitiko Protodikeio Athinon ogillade talan. Motparterna överklagade till Dioikitiko Efeteio Athinon (förvaltningsdomstol i andra instans i Aten) som upphävde avgörandet. Sistnämnda domstol fann att direktiv 80/987 var tillämpligt i förevarande fall, eftersom Panagia Malta bedrev affärsverksamhet i Grekland, som var det land där bolaget hade sitt faktiska säte, och att det aktuella fartyget var bekvämlighetsflaggat. Samma domstol fann vidare att den grekiska staten vid införlivandet av direktiv 80/987 med den nationella rättsordningen felaktigt hade underlåtit att säkerställa det skydd för arbetstagare – såsom motparterna i det nationella målet – som föreskrivs i direktivet. Nämnda domstol fann i detta hänseende bland annat att artikel 29 i lag 1220/1981, till skillnad från vad som krävs enligt artikel 1.2 i direktivet, inte erbjuder de berörda personerna ett skydd motsvarande det som ska finnas enligt det direktivet.

26 Grekiska staten överklagade detta avgörande till Symvoulio tis Epikrateias (högsta förvaltningsdomstolen).

27 Den hänskjutande domstolen anser att överklagandet ger upphov till frågor som rör tolkningen av unionsrätten. Härvid har den bland annat hänvisat till artiklarna 91, 92 och 94 i havsrättskonventionen och den internationella sedvanerätt som dessa bestämmelser stadfäster, samt domen i målet Poulsen och Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453). Domstolen slog i den domen bland annat fast att ett fartyg enligt internationell rätt i princip bara har en nationalitet, det vill säga den stats nationalitet i vilken den är registrerad, och därför kan en medlemsstat inte behandla ett fartyg som redan registrerats i ett tredjeland som ett fartyg som för dess flagg genom att göra gällande att fartyget har en väsentlig anknytning till den medlemsstaten.

28 Mot denna bakgrund beslutade Symvoulio tis Epikrateias (högsta förvaltningsdomstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

”1) Har sjömän med medborgarskap i en medlemsstat, som har tjänstgjort på ett fartyg som för tredjelands flagg i förhållande till Europeiska unionen, i enlighet med bestämmelserna i direktiv 80/987 samma skydd som de ska garanteras enligt direktivet när det gäller utestående fordringar gentemot det bolag som äger fartyget – som har stadgeenligt säte på nämnda tredjelands territorium, men sitt faktiska säte på den berörda medlemsstatens territorium, och som med hänsyn tagen till det sistnämnda sätet har försatts i konkurs av en domstol i nämnda medlemsstat enligt medlemsstatens lagstiftning – mot bakgrund av direktivets syfte och oberoende av huruvida anställningsavtalen regleras av lagstiftningen i tredjeland och varvid det ska preciseras att medlemsstaten inte kan kräva att fartygets ägare ska bidra till finansieringen av garantiinstitutionen?

2) Ska betalning med stöd av artikel 29 i lag 1220/1981 av grundlön och ersättningar enligt relevanta kollektivavtal i högst tre månader, från försäkringskassan för sjömän till grekiska sjömän som har tjänstgjort på ett grekiskflaggat fartyg eller ett utländskt fartyg som är anslutet till den försäkringskassan – när betalning i nämnda artikel endast medges för det fall de inblandade sjömännen har blivit kvarlämnade i utlandet – anses utgöra ett motsvarande skydd i enlighet med bestämmelserna i direktiv 80/987?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

29 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 80/987 ska tolkas så, att sjömän som är bosatta i en medlemsstat och som har anställts i den medlemsstaten av ett bolag – som har sitt stadgeenliga säte i tredjeland men som har sitt faktiska säte i den berörda medlemsstaten – för att i egenskap av arbetstagare och i enlighet med ett anställningsavtal som anger lagen i samma tredjeland såsom tillämplig lag, tjänstgöra ombord på ett kryssningsfartyg, vilket ägs av nämnda bolag och för nämnda tredjelands flagg, efter det att bolaget har försatts i konkurs av en domstol i den berörda medlemsstaten enligt den medlemsstatens lagstiftning – med undantag för de fall då artikel 1.2 i nämnda direktiv ska tillämpas – ska kunna omfattas av det skydd som föreskrivs i direktivet när det gäller utestående lönefordringar gentemot det bolaget.

30 Domstolen erinrar om att direktiv 80/987 enligt fast rättspraxis syftar till att uppfylla de sociala målen som är att alla arbetstagare ska garanteras ett unionsrättsligt minimiskydd vid arbetsgivarens insolvens genom betalning av utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för en viss period (se, bland annat, dom Maso m.fl., C-373/95, EU:C:1997:353, punkt 56, dom Walcher, C-201/01, EU:C:2003:450, punkt 38, och dom Tümer, C-311/13, EU:C:2014:2337, punkt 42). Domstolen har vid flera tillfällen understrukit att lönefordringar till sin natur är av yttersta vikt för den enskilde (se, bland annat, dom Visciano, C-69/08, EU:C:2009:468, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

31 I direktiv 80/987 föreskrivs i detta avseende bland annat särskilda garantier för betalning av sådana utestående fordringar (se dom Francovich m.fl., C-6/90 och C-9/90, EU:C:1991:428, punkt 3).

32 Vad gäller fastställandet av vilka arbetstagare som omfattas av nämnda garantier ska det påpekas att direktiv 80/987 enligt artikel 1.1 i detsamma ska tillämpas på arbetstagares fordringar på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden gentemot arbetsgivare som är att anse som insolventa enligt artikel 2.1 i direktivet. I artikel 2.2 i direktivet hänvisas det till nationell rätt vad gäller fastställandet av begreppen ”arbetstagare” och ”arbetsgivare”. Det föreskrivs slutligen i artikel 1.2 att medlemsstaterna undantagsvis och på vissa villkor får utesluta vissa kategorier av arbetstagare, vilka anges i bilagan till direktivet, från dess tillämpningsområde (dom Francovich m.fl., C-6/90 och C-9/90, EU:C:1991:428, punkt 13).

33 Det följer av de bestämmelserna, såsom domstolen fastställt, att en person omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 80/987 dels om vederbörande är att anse som arbetstagare enligt nationell rätt och inte omfattas av något av undantagen i artikel 1.2 i direktivet, dels om personens arbetsgivare ska anses vara insolvent i den mening som avses i artikel 2 i direktivet (se, för ett liknande resonemang, dom Francovich m.fl., C-6/90 och C-9/90, EU:C:1991:428, punkt 14).

34 Angående det sistnämnda villkoret följer det av lydelsen i artikel 2.1 i direktiv 80/987 att det för att en arbetsgivare ska anses vara ”insolvent” för det första krävs att det enligt respektive medlemsstats lagar och andra författningar finns ett förfarande som innebär att arbetsgivarens tillgångar tas i anspråk för att kollektivt tillgodose borgenärernas fordringar. För det andra krävs det att det under detta förfarande är möjligt att ta hänsyn till arbetstagares fordringar på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden. För det tredje ska en ansökan om inledande av förfarandet ha ingetts. För det fjärde uppställs krav på att den enligt ovan nämnda lagar och andra författningar behöriga myndigheten antingen har beslutat att inleda förfarandet eller har fastställt att arbetsgivarens företag eller verksamhet definitivt har upphört och att befintliga tillgångar är otillräckliga för att förfarandet ska kunna inledas (se dom Francovich, C-479/93, EU:C:1995:372, punkt 18).

35 Vad vidare gäller ställningen som arbetstagare ska det erinras om att det av domstolens praxis framgår att artikel 2.2 första stycket i direktiv 80/987 ska tolkas mot bakgrund av de sociala målen för direktivet, vilka nämns i punkt 30 ovan. Medlemsstaterna kan följaktligen inte enligt eget gottfinnande definiera termen ”arbetstagare” på ett sådant sätt att dessa sociala mål äventyras och det handlingsutrymme som de har i detta hänseende begränsas således av de sociala mål som de är skyldiga att iaktta (dom Tümer, C-311/13, EU:C:2014:2337, punkterna 42 och 43).

36 Det ska angående det nationella målet påpekas att det är ostridigt att sjömän som anställts genom avtal, såsom de som är i fråga i det aktuella målet, är arbetstagare enligt grekisk rätt.

37 Det framgår vidare av beslutet om hänskjutande att Panagia Malta varit föremål för ett konkursbeslut som meddelats av en grekisk domstol. Det framgår även av beslutet om hänskjutande att även om motparternas i det nationella målet lönefordingar har uppkommit i samband med det förfarande som lett till konkursen har de inte kunnat betalas på grund av att det inte funnits några realiserbara tillgångar.

38 Det framgår av det ovan anförda, med förbehåll för att det måste prövas vad som är föremålet för den andra tolkningsfrågan, att arbetstagare, såsom motparterna i det nationella målet, omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 80/987 i sin egenskap av sådana arbetstagare som omfattas av andra garantiformer i den mening som avses i artikel 1.2 i direktivet. Eftersom de två andra villkoren som nämnts i punkt 33 ovan – vilka enligt direktiv 80/987 ska vara uppfyllda för att skyddet däri ska omfatta en arbetstagare – är uppfyllda i förevarande fall, ska nämnda arbetstagare i princip anses omfattas av det skyddet.

39 I motsats till vad Europeiska kommissionen hävdat ska den garanti avseende lönefordringar som föreskrivs i direktiv 80/987 tillämpas oberoende av vilken typ av farvatten (en medlemsstats eller tredjelands territorialhav eller exklusiva ekonomiska zon eller det fria havet), som det fartyg ombord på vilket motparterna i det nationella målet hade att tjänstgöra, i slutändan skulle ha färdats i.

40 Det är felaktigt av nämnda institution att tro att det av domarna i målen Mosbæk (C-117/96, EU:C:1997:415) och Everson och Barrass (C-198/98, EU:C:1999:617) följer att garantin endast kan omfatta arbetstagare som befinner sig i en sådan situation som den som är aktuell för motparterna i det nationella målet om de tjänstgör inom grekiskt territorium.

41 Domstolen har i den första av dessa domar slagit fast att i de fall då en arbetsgivare – som är etablerad i en annan medlemsstat än den, inom vars territorium en arbetstagare är bosatt eller arbetar – blir insolvent är den garantiinstitution som är behörig att betala arbetstagarnas lönefordringar i princip institutionen på den plats där arbetsgivaren – vilken i regel bidrar till institutionens finansiering – har sitt driftställe (se, för ett liknande resonemang, dom Mosbæk, C-117/96, EU:C:1997:415, punkterna 24 och 25). Domstolen har i den andra domen preciserat att så inte är fallet om arbetsgivaren förfogar över flera driftställen i olika medlemsstater. I det fallet ska det vid bedömningen av vilken garantiinstitution som är behörig som ett ytterligare kriterium, utöver platsen för driftstället, beaktas var arbetstagarna har arbetat (dom Everson och Barrass, C-198/98, EU:C:1999:617, punkterna 22 och 23).

42 Det kan således konstateras att domarna i dessa båda mål som rör fall, i vilka garantiinstitutionerna i två medlemsstater i princip verkar vara behöriga att garantera betalning av arbetstagarnas utestående fordringar inte kan ge kommissionens ståndpunkt något stöd. Domstolens klargöranden i nämnda domar påverkar nämligen inte på något sätt frågan huruvida ifrågavarande arbetstagares utestående lönefordringar gentemot en arbetsgivare – i de fall då en arbetsgivare som har sitt faktiska säte i en medlemsstat har anställt arbetstagare, vilka är bosatta i den medlemsstaten, för att arbeta på ett fartyg – när denne är insolvent, ska eller inte ska omfattas av det skydd som föreskrivs i direktiv 80/987. Denna rättspraxis innebär i synnerhet inte att skyddet på något sätt ska begränsas i förhållande till de bestämmelser som enligt internationell rätt reglerar ovannämnda havsområden.

43 Det ska vidare preciseras, såsom svar på de frågor som den hänskjutande domstolen har ställt, att bedömningen i punkt 38 ovan inte påverkas av någon av de särskilda omständigheter som den domstolen nämnt i sin tolkningsfråga och som avser följande. De anställningsavtal som är i fråga i det nationella målet omfattas av lagen i ett tredjeland, det fartyg som motparterna i det nationella målet skulle arbeta på för det landets flagg, arbetsgivaren har sitt stadgeenliga säte i samma tredjeland och medlemsstaten i fråga kan inte kräva av en sådan arbetsgivare att den bidrar till finansieringen av garantiinstitutionen enligt artikel 3.1 i direktiv 80/987.

44 Vad för det första avser avtalsklausulen, enligt vilken de aktuella avtalen omfattas av lagen i tredjeland ska det påpekas att en arbetstagares ansökan till en garantiinstitution om utbetalning av ett belopp som motsvarar utestående lönefordingar måste särskiljas från en sådan arbetstagares betalningskrav gentemot en insolvent arbetsgivare för att få sådana fordringar betalda (se, för ett liknande resonemang, dom Visciano, C-69/08, EU:C:2009:468, punkt 41).

45 En lagstiftning, såsom den som är i fråga i det nationella målet, vilken styr på vilka villkor en medlemsstat garanterar betalning av utestående lönefordringar på grund av en insolvent arbetsgivare syftar inte, såsom kommissionen mycket riktigt har hävdat, till att reglera avtalsförhållandet mellan arbetstagaren och arbetsgivaren.

46 Härav följer, i motsats till vad den grekiska regeringen har gjort gällande, att sådana villkor och en sådan ansökan om betalning till en garantiinstitution inte omfattas av den tillämpliga lagens räckvidd i den mening som avses i artikel 10 i Romkonventionen.

47 Vad för det andra gäller den omständigheten dels att det fartyg som motparterna i det nationella målet arbetade på förde tredjelands flagg, dels att arbetsgivaren hade sitt stadgeenliga säte i samma tredjeland ska det inledningsvis understrykas, såsom det har erinrats om i punkterna 32 och 33 ovan, att de villkor som enligt direktiv 80/987 styr om en arbetstagare ska omfattas av dess skydd i huvudsak rör huruvida personen i fråga ska anses vara arbetstagare och huruvida arbetsgivaren i enlighet med de gällande bestämmelserna i en medlemsstat har varit föremål för ett förfarande för att kollektivt tillgodose borgenärernas fordringar.

48 Det följer däremot inte av bestämmelserna i direktivet och i synnerhet inte av artikel 1 i detsamma, varigenom direktivets tillämpningsområde begränsas, att platsen för arbetsgivarens stadgeenliga säte eller den flagg som förs av det fartyget där arbetstagarna arbetar ska utgöra villkor som styr den begränsningen.

49 Domstolen kan i synnerhet inte godta den grekiska regeringens argument att det framgår av artikel 1.3 i direktiv 80/987, i vilken det anges att direktivet inte ska gälla för Grönland, att det endast är tillämpligt i samband med anställningsförhållanden där arbete utförts inom unionens territorium och inte när arbete har utförts på ett fartyg som för tredjelands flagg.

50 Att direktiv 80/987 inte är tillämpligt i det fallet kan nämligen, såsom framgår av fjärde skälet i detsamma, förklaras med att arbetsmarknaden på Grönland på den tiden avvek fundamentalt från övriga områden inom gemenskapen på grund av det geografiska läget och näringsverksamhetens struktur i området. Det förhållandet är emellertid inte av betydelse för frågan huruvida ett fall som avser sjömän – som bor i en medlemsstat och som har anställts i den medlemsstaten av ett bolag som har sitt faktiska säte däri för att arbeta på ett fartyg som för tredjelands flagg – ska omfattas av arbetsmarknaden i den medlemsstaten.

51 Domstolen kan inte heller godta den italienska regeringens argument, enligt vilket den omständigheten att det i första skälet i direktiv 80/987 hänvisas till behovet av en välbalanserad ekonomisk och social utveckling inom gemenskapen leder till slutsatsen att sådana arbetstagares lönefordringar gentemot en sådan arbetsgivare inte ska omfattas av tillämpningsområdet för det skydd som instiftats genom direktivet. Det räcker nämligen att påpeka att omständigheterna i det nationella målet, vilka nämns i

punkt 50 ovan, inte på något sätt ger vid handen på vilket sätt ett sådant skydd inte bidrar till att uppfylla målet avseende en välbalanserad ekonomisk och social utveckling eller leder till att det målet inte iakttas.

52 Vidare kan den grekiska regeringens argument – enligt vilket den omständigheten att det aktuella fartyget förde tredjelands flagg och att arbetsgivaren hade sitt stadgeenliga säte i samma tredjeland får till följd att ett sådant fall som det som är i fråga i det nationella målet i allmänhet inte omfattas av unionsrättens geografiska tillämpningsområde, eftersom unionsrätten inte omfattar tredjeland – inte heller godtas.

53 Domstolen erinrar härvid om att det följer av fast rättspraxis att enbart det förhållandet att en arbetstagares verksamhet bedrivs utanför unionens territorium inte är tillräckligt för att unionens regler om fri rörlighet för arbetstagare inte ska vara tillämpliga, så länge anställningsförhållandet har en tillräckligt stark anknytning till unionens territorium (se, bland annat, dom Bakker, C-106/11, EU:C:2012:328, punkt 28 och där angiven rättspraxis).

54 Angående det nationella målet ska det påpekas att anställningsförhållandet mellan motparterna i det nationella målet och deras arbetsgivare innebär olika anknytningar till unionens territorium. Nämnda motparter har nämligen slutit ett anställningsavtal, i den medlemsstat där de bodde, med en arbetsgivare som senare har förklarats vara insolvent av en domstol i den medlemsstaten, eftersom arbetsgivaren bedrev affärsverksamhet och hade sitt faktiska säte i nämnda medlemsstat.

55 När det gäller en garanti, såsom den som inrättats genom direktiv 80/987 och som medlemsstaterna ska tillhandahålla, samt bland annat med hänsyn till direktivets sociala mål, vilka nämnts ovan i punkt 30, medför sådana omständigheter således att det finns en tillräckligt stark anknytning mellan de aktuella anställningsförhållandena och unionens territorium.

56 Vidare har den hänskjutande domstolen i sitt beslut hänvisat till artiklarna 91, 92 och 94 i havsrättskonventionen och domen Poulsen och Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453), och den grekiska regeringen har gjort gällande att det mot bakgrund av denna rättspraxis följer av bestämmelserna att det skulle vara oförenligt med dem att tolka direktiv 80/987 på så sätt att direktivets skydd ska omfatta arbetstagare som anställts av ett bolag, som har sitt stadgeenliga säte i tredjeland, för att arbeta på ett fartyg som för det landets flagg. Härvid gör domstolen följande anmärkningar.

57 Efter att i punkt 13 i domen Poulsen och Diva Navigation (C-286/90, EU:C:1992:453) ha erinrat om att ett fartyg enligt internationell rätt i princip bara har en nationalitet, det vill säga den stats nationalitet i vilken den är registrerad fastställde domstolen i punkt 16 i densamma att vid tillämpningen av artikel 6.1 b i rådets förordning (EEG) nr 3094/86 av den 7 oktober 1986 om vissa tekniska åtgärder för bevarande av fiskeresurserna (EGT L 288, s. 1) kan ett fartyg registrerat i tredjeland således inte behandlas som ett fartyg med en medlemsstats nationalitet med motiveringen att det har en väsentlig anknytning till denna medlemsstat.

58 Domstolen fann även i samma dom – efter att ha påpekat att inte heller besättningsmedlemmarnas nationalitet avgör vilken lag som är tillämplig på besättningens verksamhet, utan att i vilken stat fartyget är registrerat och, i förekommande fall, i vilket havsområde fartyget befinner sig är avgörande – att nämnda artikel 6.1 b i inte kan tillämpas på befälhavaren och övriga medlemmar av besättningen med motiveringen att de är medborgare i en medlemsstat (se dom Poulsen och Diva Navigation, C-286/90, EU:C:1992:453, punkterna 18 och 20).

59 Domstolen framhöll slutligen att nämnda artikel 6.1 b inte kan tillämpas på ett fartyg som är registrerat i tredjeland under följande förhållanden. För det första när det befinner sig på det fria havet, eftersom ett sådant fartyg där i princip uteslutande lyder under flaggstatens lag. För det andra när nämnda fartyg seglar i en medlemsstats exklusiva ekonomiska zon, eftersom det har rätt till fri navigering i det

området. För det tredje när fartyget korsar en medlemsstats territorialvatten, i den mån som det utövar sin rätt till oskadlig genomfart när detta sker. Domstolen slog däremot fast att en sådan bestämmelse kan tillämpas på fartyget när det befinner sig i en medlemsstats inre farvatten och i synnerhet i en av dess hamnar, där det i princip är underkastat denna stats oinskränkta jurisdiktion (se dom Poulsen och Diva Navigation, C-286/90, EU:C:1992:453, punkterna 22–29).

60 Det ska emellertid påpekas att det i artikel 6.1 b i förordning nr 3094/86 avseende vissa fiskeresurser föreskivs att även om de tas utanför de farvatten som lyder under medlemsstaternas överhöghet eller jurisdiktion, får de inte behållas ombord, lastas om, landas, transporteras, lagras, säljas, ställas ut eller bjudas ut till försäljning, utan ska omedelbart kastas överbord.

61 Till skillnad från förordning nr 3094/86 är inte direktiv 80/987 avsett att reglera en verksamhet som bedrivs med hjälp av ett fartyg av besättningen ombord, såsom fiske, transport, landning och försäljning av fiskeresurser utan endast att ålägga varje medlemsstat att till arbetstagare – bland annat de som tidigare har arbetat ombord på ett fartyg – garantera betalning av deras utestående lönefordringar efter det att deras arbetsgivare har förklarats vara insolvent i den medlemsstaten.

62 Det framgår inte i detta hänseende att det i folkrätten finns regler som får till följd att det endast är flaggstaten som har möjlighet att införa en sådan garantifunktion, så att bland annat den stat, på vars territorium det faktiska sätet för den arbetsgivarens verksamhet finns, vilken arbetsgivare har förklarats vara insolvent av en domstol i den staten, fråntas denna möjlighet.

63 Så är bland annat inte fallet i artiklarna 92.1, 94.1 och 94.2 b i havsrättskonventionen, vilka den hänskjutande domstolen hänvisar till, eller i den tidigare sedvanerätt som bestämmelserna i förevarande fall stadfäster.

64 I artikel 92.1 i havsrättskonventionen anges nämligen att flaggstaten har exklusiv jurisdiktion ”på det fria havet” över de fartyg som för dess flagg.

65 Det framgår vidare av artikel 94.1 och 94.2 b i havsrättskonventionen att varje stat med avseende på administrativa, tekniska och sociala frågor ska utöva faktisk jurisdiktion och kontroll över fartyg som för dess flagg och att varje stat särskilt ska åta sig jurisdiktion enligt nationell rätt över varje fartyg som för dess flagg samt över dess befälhavare, övrigt befäl och manskap med avseende på administrativa, tekniska och sociala frågor rörande fartyget.

66 Det ska påpekas att införandet av en funktion, såsom den enligt direktiv 80/987 – enligt vilken en garantiinstitution i en medlemsstat ska garantera betalningen av de utestående lönefordringar som sjömän, vilka tidigare arbetat på ett fartyg har gentemot deras arbetsgivare som av en domstol i den medlemsstaten har förklarats vara insolvent – inte hindrar ett sådant fartygs flaggstat från att, såsom föreskrivs i nämnda bestämmelser i havsrättskonventionen, utöva faktisk jurisdiktion över fartyget eller dess besättning med avseende på sociala frågor.

67 Vad för det tredje gäller den omständigheten att den grekiska staten i förevarande fall inte kan kräva att arbetsgivaren ska betala in bidrag till garantifonderna enligt artikel 3.1 i direktiv 80/987 ska det inledningsvis påpekas att beslutet om hänskjutande inte innehåller någon förklaring till orsaken till detta.

68 Det följer vidare av artikel 5 b i direktiv 80/987 att arbetsgivarna endast bidrar till garantiinstitutionernas finansiering om den inte fullgörs helt av offentliga myndigheter, vilket enligt direktivets systematik innebär att det samband som kan föreligga mellan arbetsgivarens skyldighet att bidra och användningen av garantifonderna inte är tvingande.

69 Domstolen påpekar slutligen att det i förevarande fall framgår, vilket även framkommer i beslutet om hänskjutande, att anledningen till att Panagia Malta kunde försättas i konkurs av en domstol i Grekland enligt grekisk rätt var att det hade sitt faktiska säte i den medlemsstaten. Endast det förhållandet att den grekiska staten i förevarande fall har underlåtit att i sin nationella lagstiftning föreskriva att ett sådant bolag ska betala in bidrag eller se till att bolaget iakttar sin skyldighet enligt den lagstiftningen kan inte, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 60 sitt förslag till avgörande, få till följd att de aktuella arbetstagarna berövas det skydd som föreskrivs i direktiv 80/987.

70 Det ska härvid erinras om att det i artikel 5 c i direktivet uttryckligen föreskrivs att institutionernas ansvar ska bestå oberoende av om förpliktelserna att bidra till finansieringen har uppfyllts eller inte.

71 Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras enligt följande. Direktiv 80/987 ska tolkas så, att sjömän som är bosatta i en medlemsstat och som har anställts i den medlemsstaten av ett bolag – som har sitt stadgeenliga säte i ett tredjeland men som har sitt faktiska säte i den berörda medlemsstaten – för att i egenskap av arbetstagare och i enlighet med ett anställningsavtal som anger lagen i nämnda tredjeland såsom tillämplig lag, tjänstgöra ombord på ett kryssningsfartyg, vilket ägs av nämnda bolag och för nämnda tredjelands flagg, efter det att bolaget har försatts i konkurs av en domstol i den berörda medlemsstaten enligt den medlemsstatens lagstiftning – med undantag för de fall då artikel 1.2 i nämnda direktiv ska tillämpas – ska kunna omfattas av det skydd som föreskrivs i direktivet när det gäller utestående lönefordringar gentemot det bolaget.

Den andra frågan

72 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 1.2 i direktiv 80/987 ska tolkas så, att ett sådant skydd som det enligt artikel 29 i lag 1220/1981, i de fall då sjömän har blivit kvarlämnade i utlandet – när det gäller arbetstagare i en situation, såsom den som är i fråga för motparterna i det nationella målet – ska anses som ett ”skydd motsvarande det som skall finnas enligt direktiv[et]” i den mening som avses i artikeln.

73 Domstolen erinrar härvid om att följande föreskrivs i artikel 1.2 i direktiv 80/987. ”Medlemsstaterna får undantagsvis utesluta fordringar från vissa kategorier av arbetstagare från tillämpningsområdet för detta direktiv på grund av den speciella arten av arbetstagarnas anställningsavtal eller anställningsförhållanden, eller på grund av att det finns andra former av garanti som ger arbetstagarna ett skydd motsvarande det som skall finnas enligt detta direktiv”. Kategorierna av aktuella arbetstagare är upptagna i bilagan till direktivet.

74 Punkt II i förteckningen avser ”arbetstagare som omfattas av andra garantiformer” och omfattar, i fråga om Republiken Grekland, besättningen på sjögående fartyg.

75 Domstolen har dessutom redan fastställt att det både följer av syftet med direktiv 80/987, vilket är att tillförsäkra alla arbetstagare ett visst minimiskydd, som av att fordringar endast undantagsvis får uteslutas enligt artikel 1.2 i direktivet, att ett skydd endast kan anses ”motsvarande” i den mening som avses i den bestämmelsen om det tillförsäkrar arbetstagarna de grundläggande garantier som definieras i direktivet, även om det bygger på ett system vars bestämmelser skiljer sig från dem som föreskrivs i direktivet (dom kommissionen/Grekland, C-53/88, EU:C:1990:380, punkt 19).

76 Angående artikel 29 i lag 1220/1981 ska det påpekas att det skydd som införts enligt bestämmelsen, såsom den hänskjutande domstolen har understrukit i sin fråga, endast aktualiseras i de fall då sjömän har blivit kvarlämnade i utlandet och inte på grund av att arbetsgivarens insolvens har inträtt, såsom föreskrivs i direktiv 80/987.

77 Domstolen konstaterar således i detta hänseende att en arbetsgivare kan anses vara insolvent i den mening som anges i direktiv 80/987 utan att de av arbetsgivaren anställda sjömännen ska anses ha blivit kvarlämnade i utlandet under sådana förutsättningar som anges i nämnda nationella bestämmelser.

78 Härav följer att bestämmelserna, i en sådan situation som den som är aktuell för arbetstagarna i det nationella målet, inte medför att arbetstagarna får betalt för sina utestående fordringar, vilket emellertid, såsom bland annat framgår av det första skälet i direktivet är dess huvudsakliga syfte (se, för ett liknande resonemang, dom kommissionen/Grekland, C-53/88, EU:C:1990:380, punkt 20).

79 Den nationella bestämmelse som är i fråga säkerställer inte att arbetstagare i en situation såsom den som är i fråga för motparterna i det nationella målet omfattas av ett skydd motsvarande det som ska finnas enligt direktiv 80/987.

80 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras enligt följande. Artikel 1.2 i direktiv 80/987 ska tolkas så, att ett sådant skydd som det enligt artikel 29 i lag 1220/1981, i de fall då sjömän har blivit kvarlämnade i utlandet – när det gäller arbetstagare i en situation, såsom den som är i fråga för motparterna i det nationella målet – inte ska anses som ett ”skydd motsvarande det som skall finnas enligt direktiv[et]” i den mening som avses i artikeln.

Rättegångskostnader

81 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

1) Rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens ska tolkas så, att sjömän som är bosatta i en medlemsstat och som har anställts i den medlemsstaten av ett bolag, som har sitt stadgeenliga säte i ett tredjeland men som har sitt faktiska säte i den berörda medlemsstaten – för att i egenskap av arbetstagare och i enlighet med ett anställningsavtal som anger lagen i nämnda tredjeland såsom tillämplig lag, tjänstgöra ombord på ett kryssningsfartyg, vilket ägs av nämnda bolag och för nämnda tredjelands flagg – efter det att bolaget har försatts i konkurs av en domstol i den berörda medlemsstaten enligt den medlemsstatens lagstiftning – med undantag för de fall då artikel 1.2 i nämnda direktiv ska tillämpas – ska kunna omfattas av det skydd som föreskrivs i direktivet när det gäller utestående lönefordringar gentemot det bolaget

2) Artikel 1.2 i direktiv 80/987 ska tolkas så, att ett sådant skydd som det enligt artikel 29 i lag 1220/1981 genom vilken lagstiftningen rörande det organ som förvaltar hamnen i Pireus kompletterades och ändrades, i de fall då sjömän har blivit kvarlämnade i utlandet – när det gäller arbetstagare i en situation, såsom den som är i fråga för motparterna i det nationella målet – inte ska anses som ett ”skydd motsvarande det som skall finnas enligt direktiv[et]” i den mening som avses i artikeln.

Underskrifter